

Na viděnou. Konference o výzkumu, výuce a spolupráci v oblasti studia vizuální kultury

Andrea Průchová

FSV UK, Fresh Eye

Ve druhé polovině října roku 2017 zahájila nezisková vzdělávací organizace Platforma pro studium vizuální kultury Fresh Eye sedmý rok své existence organizací odpolední konference. Akce se konala v prostorách nově vznikajícího akademického a kulturního centra Kampus Hybernská. Cílem setkání, jež bylo zdarma otevřené zájemcům z řad odborné i laické veřejnosti, bylo vytvořit společný prostor, jenž umožní setkání výzkumníků a pedagogů, kteří se dlouhodobě věnují studiu vizuální komunikace, jejích fenoménů a nosičů. V programu strukturovaném do tří částí se ve čtvrtek 19. října setkali vysokoškolští pedagogové z několika pražských a mimopražských univerzit s badateli z výzkumných institutů. Mezinárodní rozměr konferenci dodalo pozvání zahraničního hosta, dlouholetého šéfredaktora významného oborového periodika *Journal of Visual Culture*, zakladatele International Association for Visual Culture, pedagoga na UCL, kurátora a badatele Marquarda Smitha. Účastníci si na konferenci mohli zakoupit domácí i překladovou literaturu věnující se studiu obrazu, jejíž nabídku zajistily knihkupectví ArtMap a Vědecko-výzkumné pracoviště AVU.

První programový blok se soustředil na představení aktuálně rozvíjených domácích výzkumných projektů, jež do širokého pole vizuálních studií spadají. Vzhledem k rozsáhlosti a přirozené hybridnosti tohoto pole bylo v prezentacích možné odhalit hned několik mezioborových rysů. Interdisciplinární povaha se odrážela zejména v propojování tradičního historického, uměnovědného a filmového výzkumu se současnými technologiemi, ať je zastupovaly nástroje určené k digitalizaci a archivaci dat nebo k vytváření interaktivních uživatelských rozhraní. Projevila se zde nejenom potřeba dialogu mezi zástupci větve humanitních a technických věd, ale také mezi samotnými badateli, kteří mnohdy nemají dostatek informací o tom, jaké projekty jsou v doposud spíše oddělovaných disciplínách dějin umění, mediálních a kulturních studií, filmové vědy a výtvarné pedagogiky realizovány.

V úvodní části programu vystoupily historičky umění Katarína Mašterová a Hana Buddeus, které prezentovaly výzkum SUDEK PROJECT, jež se – díky podpoře MK ČR v rámci grantové výzvy NAKI II – realizuje na půdě Ústavu dějin umění AV ČR. Výzkum, jehož cílem je odborně utřídit a uchovat rozsáhlý a dosud nezpracovaný archiv fotografického díla Josefa Sudka, obsahující především ateliérové fotografie a dokumentaci uměleckých děl, zásadně vstupuje také do oblasti vzdělávání odborné i širší veřejnosti. Mezi jeho již uskutečněné výstupy patří mezinárodní konference, jednotlivé přednášky či workshop k právní otázce použití dokumentace uměleckých děl.

Teoretička vizuální kultury Andrea Průchová představila společný projekt Národního filmového archivu, Filosofické fakulty UK, ČVUT a sdružení CESNET Laterna magika *Příběhy minulosti, vize budoucnosti*, jež také získal podporu z programu

NAKI II. Výzkum, v jehož centru stojí multimediální dílo *Laterny magiky*, které v sobě v druhé polovině 20. století poprvé a unikátně spojilo vyjadřovací prostředky divadla s jazykem filmu a novými technologiemi (jmenujme alespoň vynález polyekránu, použití laseru či televize na jevišti), je založený na spolupráci badatelů humanitního a technického zaměření. Sestává z rozsáhlého sběru dat, studia různorodých pramenů a orální historie, které propojuje se záchranou fyzického filmového materiálu a jeho digitalizací. Pohyby členů tanečního souboru *Laterny magiky* jsou pomocí motion capture technologie snímány a převáděny do 3D modelů. Do budoucna by také měly vzniknout vizualizace náročných scénografií.

Výzkumný panel uzavřelo představení interaktivní vzdělávací aplikace *History-Lab*, již z grantové podpory TAČR, programu Omega, vyvíjí ve spolupráci s dalšími akademickými i soukromými a nezávislými vzdělávacími subjekty Ústav pro studium totalitních režimů. Společná prezentace historika Čenka Pýchy a vývojáře a designéra Jiřího Mahy poukázala na produktivní význam dialogu, jenž by měl být při tvorbě nových vzdělávacích materiálů veden. Soudobé didaktické materiály by totiž měly splňovat jak vzdělávací kritéria, a tedy rozvíjet u žáků historickou a vizuální gramotnost, tak respektovat principy současné komunikace aplikace s uživatelem, jež dosažení takových didaktických cílů napomáhají. Prezentující blíže představili nejenom základní didaktické principy aplikace, jež vede žáky ke kritické práci s textovými a obrazovými prameny, ale na příkladech konkrétních cvičení také demonstrovali komunikaci aplikace s žákem a učitelem.

Druhá programová část konference nabídla setkání vyučujících předmětů blíže spjatých se studiem vizuální kultury. U kulatého stolu zasedli Martin Foret (FF UP), Filip Láb (FSV UK), Kateřina Svatoňová (FF UK) a Jaroslav Vančát (FHS UK), přičemž čtveřice diskutujících měla být doplněna o omluvené hosty Evu Šlesingerovou (FSS MUNI) a Ladislava Kesnera (FF MUNI). Moderace diskuze se ujala Andrea Průchová (Fresh Eye, FSV UK). Debata, jež v úvodu poskytla vhled do výuky vizuální kultury na jednotlivých katedrách, poukázala na skutečnost, že v českém prostředí prozatím chybí vzájemné propojení mezi jednotlivými aktéry na poli výuky vizuální kultury, přičemž zde existuje zájem o častější setkávání orientované zejména na prezentaci výzkumných projektů. Shoda mezi diskutujícími panovala v přístupu k pojetí oblasti vizuálních studií nikoliv jako jednotně definované disciplíny, ale spíše jako společné perspektivy, jež učí studenty problematizovat vidění jako sociální praxi probíhající v určitém technologickém a historickém kontextu.

Odlišné teoretické perspektivy, s jejichž aplikací se v Čechách setkáváme, ať jsou jimi německá mediální teorie, francouzská filosofie či angloamerická tradice, jsou vyučujícími vnímány jako obohacující a vzájemně komplementární, neboť v základu sledují stejný cíl – kultivaci kritického myšlení. Zajímavý moment nabídla úvaha o hledání specificky českého přístupu k reflexi vizuálních fenoménů, jež odkázala na význam tradice filosofického díla Jana Mukařovského. Debata ukázala, že zakládání nového oboru podpořeného vznikem konkrétní katedry dnes není považováno za nezbytné. Studia vizuální kultury jsou spíše vnímána jako vítaná perspektiva propojující oddělované obory, jež by společně měly o svých aktivitách více komunikovat. Konkrétně zazněly požadavky na navázání spolupráce ve třech oblastech: sdílení částí výuky v podobě propojování předmětů napříč fakultami a univerzitami, sdílení infor-

mací o přednáškách a pobytech zahraničních hostů a sdílení informací o realizaci výzkumných projektů.

Ve třetí, závěrečné části programu zazněla přednáška šéfredaktora *Journal of Visual Culture* Marquarda Smithe nazvaná „Don't reinvent the wheel: What is to be done?“. Příspěvek se zaměřil především na zhodnocení stavu studia vizuální kultury v angloamerickém univerzitním prostředí, v němž lze nalézt desítky kateder, jež se souslovím „visual culture“ operují. Příspěvek připomenul diskuzi z 90. let o výzvách, jež před badatele, zejména z oblasti dějin umění, vznik vizuálních studií kladl (Visual Culture Questionnaire, 1996). Host v rámci této reference poukázal na postupnou globalizaci bádání v daném poli a na pomyslné otupění radikality, s níž se před třemi desítkami let zdála vizuální studia do akademické diskuze vstupovat (2008). Smith kriticky upozornil na proces instrumentalizace vědění, jenž postupně proniká do všech oblastí univerzitního života, včetně kritického studia vizuální kultury, kde se projevuje především v oblasti uměleckého vzdělávání. Z něj je – alespoň v britském prostředí – v současnosti zásadně vytěsňována teoretická základna.

Nedostatečný rozvoj základního kritického aparátu, ze kterého je ukrajováno ve prospěch konkrétní specializace, jež nachází své přímé uplatnění v konkrétním segmentu pracovního trhu, představuje podle Smithe zásadní problém, s nímž se potýkají všechny humanitní vědy. Vzhledem k takovému negativnímu zhodnocení současné univerzitní politiky proto Smith při formulaci budoucího vývoje vizuálních studií zdůraznil význam hlubší spolupráce mezi již existujícími výzkumnými a vzdělávacími platformami. Potřeba horečnatého zakládání nových projektů se zdá být u konce a přichází chvíle pro kultivaci a propojení toho, co je dnes různými subjekty nabízeno. Formulace závěrečné teze zahraničního hosta tak pomyslně propojila poslední část konference s jejími dvěma předchozími programovými body. Shodně se ukázalo, že klíčovou strategií pro rozvoj studií vizuální kultury dnes představuje vzájemná mezioborová a meziinstitucionální komunikace, jež povede k propojení partikulárních aktivit a k vytvoření stabilnějšího pole pro rozvoj a kultivaci kritického myšlení.

Video záznamy jednotlivých prezentací výzkumných projektů a diskuze pedagogů jsou postupně uveřejňovány na odkaze www.fresh-eye.cz/video/.

Literatura

- Smith, M. (2008). *Visual Culture Studies: Interviews with Key Thinkers*. London: SAGE.
„Visual Culture Questionnaire“. (1996). *October*, 77, 25–70.